

ПАРТИСИПАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЛОКАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ДОСВІД І ПРАКТИКА ЄС

©2020 ДАНКЕВИЧ В. Є., ПРОКОПЧУК О. А., УСЮК Т. В.

УДК 352.07
JEL Classification: R58; R11

Данкевич В. Є., Прокопчук О. А., Усюк Т. В.

Партисипативне управління локальною безпекою територіальних громад: досвід і практика ЄС

Метою статті є дослідження результатів і перспектив подальшого впровадження європейської партисипативної моделі управління локальною безпекою територіальних громад в умовах проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні. За результатами дослідження доведено доцільність імплементації європейської партисипативної моделі управління об'єднаними територіальними громадами як засобу формування їх локальної безпеки, активізації та акумулювання внутрішніх можливостей розвитку. В авторському баченні під локальною безпекою територіальної громади слід розуміти такий стан, за якого забезпечуються захист життєво важливих інтересів населення, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до сталого та прогресивного функціонування. В умовах децентралізації визначальним чинником її формування є ендогенний потенціал громади, що аргументовано доводить доцільність застосування партисипативного підходу як інструменту активізації та акумулювання внутрішніх можливостей розвитку. Окремі інструменти партисипативного управління вже успішно використовуються на локальному рівні та підтверджують ефективність. Проведений аналіз ОТГ Житомирської області за обсягом доходів загального фонду на 1 мешканця у 2019 р. дозволив виокремити 3 групи ОТГ відповідно до їх доходів. Аргументовано, що подальше активне застосування європейського досвіду партисипативної (онлайн-анкетування та обговорення ініціатив, реалізація комплексних програм висвітлення діяльності громад тощо) сприятиме підвищенню локальної безпеки громад. Наукові результати становлять методологічну основу для обґрунтування пропозицій щодо підвищення локальної безпеки ОТГ шляхом активізації процесу імплементації європейського досвіду партисипативного управління.

Ключові слова: партисипативне управління, досвід ЄС, адміністративно-територіальна реформа, локальна безпека, об'єднані територіальні громади.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-4-35-41>

Рис.: 3. **Бібл.:** 24.

Данкевич Віталій Євгенович – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції, Поліський національний університет (Старий бульвар, 7, Житомир, 10008, Україна)

E-mail: dankevych2017@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0522-2927>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/E-3739-2017>

Прокопчук Оксана Андріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції, Поліський національний університет (Старий бульвар, 7, Житомир, 10008, Україна)

E-mail: poliox@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0377-2693>

Усюк Тетяна Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції, Поліський національний університет (Старий бульвар, 7, Житомир, 10008, Україна)

E-mail: usjukanja@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1809-0502>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/V-8854-2017>

UDC 352.07
JEL Classification: R58; R11

Dankevych V. Y., Prokopchuk O. A., Usiuk T. V. Participatory Management of Territorial Communities' Local Security: EU Experience and Practices

The article purpose aims at studying the results of and prospects for further implementing the European participatory model of local security management of territorial communities amidst the local government reform in Ukraine. The research results show that it is worth implementing the European participatory model of governing united territorial communities as a means of forming their local security, activating and accumulating their adaptability. The author of the article understands the local security of territorial communities term as a state guaranteeing protection to the population's vital interests, resistance to internal and external threats, ability to operate sustainably and progressively. Under the conditions of decentralization, the key factor for its formation is the community's endogenous potential, which proves the feasibility of using the participatory approach as a tool for activating and accumulating adaptability. Some participatory management tools are already being used successfully at the local level and have confirmed their effectiveness. The analysis of the unite territorial communities (UTCs) in the Zhytomyr region made by the amount of income of the joint purse per 1 inhabitant in 2019 allowed to single out 3 groups of UTCs according to their income. Arguments have been suggested that further active application of the European participation experience (online questionnaires and discussions of initia-

tives, implementation of comprehensive programs to cover the activities of communities, etc.) will help increase the local security of communities. The scientific results received serve as the methodological basis for substantiating the proposals to increase the UTCs' local security by intensifying the implementation of the European experience in participatory management.

Keywords: participatory management, EU experience, local government reform, local security, united territorial communities

Fig.: 3. **Bibl.:** 24.

Dankevych Vitalii Ye. – Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of International Economic Relations and European Integration, Polissia National University (7 Staryi Blvd, Zhytomyr, 10008, Ukraine)

E-mail: dankevych2017@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0522-2927>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/E-3739-2017>

Prokopchuk Oksana A. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations and European Integration, Polissia National University (7 Staryi Blvd, Zhytomyr, 10008, Ukraine)

E-mail: poliox@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0377-2693>

Usiuk Tetiana V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations and European Integration, Polissia National University (7 Staryi Blvd, Zhytomyr, 10008, Ukraine)

E-mail: usjuktanja@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1809-0502>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/V-8854-2017>

Постановка проблеми. Євроінтеграційна політика України зумовила необхідність перегляду функцій, структури та механізмів діючої інституційної системи державного управління регіональним розвитком і місцевого самоврядування. Реформа децентралізації сприяла комплексному розв'язанню проблем управління територіями, впровадженню принципу субсидіарності, деконцентрації владних повноважень, інституціоналізації діяльності новоутворених територіальних громад. Водночас залишилося багато питань, що потребують впровадження дієвих практик щодо створення безпечного та комфортного середовища для розвитку людського капіталу, раціонального використання внутрішнього потенціалу в контексті функціонування фінансово та економічно спроможних об'єднаних територіальних громад. Вирішення цих питань вимагає формування політики безпеки на засадах партисипативного менеджменту як на локальному, так і на регіональному рівнях. Досвід провідних європейських країн дає підстави стверджувати, що впровадження моделі партисипативного управління сприятиме забезпеченню принципів сталості, зміцненню локальної безпеки та ефективному розвитку територіальних громад України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи важливість адміністративно-територіальної реформи для України, значну кількість наукових праць присвячено цій тематиці. Так, у результатах досліджень Берданової О. та Вакуленко В. увагу акцентовано на стратегічному плануванні місцевого розвитку, сучасних технологіях розробки стратегічних планів розвитку громад, особливостях та моніторингу і оцінювання обраної стратегії [5]. Сучасні дослідження процедури організації територіальних громад і трансформації органів місцевого самоврядування висвітлені в працях Вакуленко В [9]. Досить перспективними та науково обґрунтованими є напрацювання Куйбіди В. та Толкованова В., які сфокусовані на особливостях впрова-

дження стандартів доброго врядування на місцевому рівні, досвіді впровадження стандартів самоврядування на місцевому рівні в Україні та інших європейських країнах [12]. Аналіз ролі громад в адміністративно-територіальній реформі в Україні висвітлені в працях Пітцика М. [13]. Водночас цікавими для практичного аналізу є дослідження Нешик С., в яких здійснено оцінку впливу органів місцевого самоврядування на покращення екологічної ситуації в регіоні [14].

Результати наукових досліджень Толкованова В., Семяновського В. та Сімакової Ю. безпосередньо стосуються питань партисипативної демократії на місцевому рівні та є досить актуальними в організації управління громадами [16; 18; 19]. Дослідження Мокій А. відображають сучасні проблеми й окреслюють специфіку формування соціальної безпеки територіальних громад у контексті регіональної політики України [20]. Дотичними в цьому контексті є результати наукових досліджень Тимошенка О., в яких висвітлено проблеми фінансової децентралізації як напряму посилення економічної безпеки регіонів [21]. Водночас значна кількість питань щодо перспектив впровадження європейської партисипативної моделі формування локальної безпеки територіальних громад в умовах України потребує подальшого цілісного дослідження.

Метою статті є дослідження результатів і перспектив подальшого впровадження європейської партисипативної моделі управління локальною безпекою територіальних громад в умовах проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні.

Результати дослідження. Децентралізація влади, яка проголошена та активно відбувається зараз в Україні, передбачає проведення адміністративно-територіальної реформи, реформи місцевого самоврядування та державного управління. Метою їх реалізації є трансформація України у сучасну конкурентоспроможну державу, яка була

б здатна прийняти політичні й економічні виклики сучасної Європи та стати її інтегрованою частиною. Для досягнення задекларованої цілі необхідною є зміна парадигми соціально-економічного розвитку України від ресурсоцентричної до орієнтованої на людину. Враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку країни, зазначені трансформації доцільно здійснювати з дотриманням європейських норм і стандартів.

Децентралізація у країнах об'єднаної Європи починалась з адміністративно-територіальної реформи, яка мала відповідати класифікації територіальних статистичних одиниць за стандартами системи Nomenclature of Territorial Units for Statistical Purposes [4]. При цьому одним із ключових завдань було забезпечення участі членів територіальної громади у залагодженні всіх суспільних справ громади. Вирішення цього завдання відбувалося за рахунок впровадження партисипативної системи управління [1–3].

Партисипативне управління, що довгий період використовується в діяльності економічних та соціальних організацій, у європейських країнах стало основною моделлю управління територіальними структурами та громадами. Концепція партисипативного (спільного) управління базується на розумінні того, що кожен член громади бере активну участь у її життєдіяльності. Партисипативне управління створює можливості для підвищення активності кожного громадянина, забезпечує необхідне інтегрування зусиль для досягнення цілей усієї громади, оскільки кожна активна особистість має керуватися не тільки прагненням до задоволення первинних потреб (безпеки, фізіологічних тощо), а й потреб вищого порядку, що можуть бути задоволені шляхом участі у прийнятті рішень, визначенні перспектив розвитку середовища життєдіяльності [13]. Партисипативне управління на рівні громади базується на визнанні взаємних інтересів усіх членів громади, сприяючи інтеграції цих інтересів і посиленню зацікавленості мешканців у результатах праці, існує в різних формах: участь у доходах (бюджетах) і збитках; участь у прибутках і власності; участь у управлінні [22].

Основою розвитку партисипативного підходу є визнання важливості участі громадян у місцевих референдумах, на які виносяться будь-які питання, що стосуються ухвалених рішень або тих, що їх ухвалюватиме орган місцевої влади чи національний уряд та які безпосередньо впливають на місцеву громаду, надаючи цим місцевим референдумам або консультативного статусу, або статусу референдуму, на якому ухвалюються рішення, згідно з конституційними традиціями кожної держави-члена [16].

Концептуальні підходи до реалізації партисипативного управління закріплені у ряді нормативно-правових актів Європейського Союзу. Нормативно-правові акти ЄС у сфері партисипативного управління визначають його сутність як активну участь усіх громадян у суспільному житті (Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи REC(2001)19 «Про участь громадян у місцевому суспільному житті» [17], широкі можливості брати участь у виборах (Рекомендація Конгресу місцевих і регіональних влад Європи 182 (2005) «Про участь громадськості у справах місцевого значення і виборах» від 17 травня 2005 року), а також бути

обраним до місцевих органів влади (Європейська конвенція «Про участь іноземців у публічному житті на місцевому рівні» (1992) [11]).

У Європейській Хартії місцевого самоврядування [8] зазначено про необхідність консультування з органами місцевого самоврядування при прийнятті стратегічних державних рішень з усіх питань, що безпосередньо їх стосуються.

Це підвищує відповідальність органів місцевого самоврядування за раціональне використання ендogenous потенціалу громади, ефективність залучення усіх можливих джерел розвитку території [9]. У Європейській Хартії місцевого самоврядування акцентується увага на стратегії розвитку та моделі визначення рівня фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад, здатних забезпечити економічне зростання, підвищити конкурентоспроможність, інвестиційну привабливість, якість життя у громадах. При цьому виконання цих завдань вимагає наукового обґрунтування напрямів формування об'єднаних територіальних громад на принципах інклюзивного зростання та забезпечення їх спроможності, дотримання принципів партисипативного управління [6].

Однією із цілей запровадження партисипативної системи управління територіальним розвитком та громадами, що задекларована у законодавстві ЄС, є зміцнення локальної безпеки [10]. Локальна безпека – набагато ширше поняття, ніж підтримка правопорядку в населених пунктах і конкурентоспроможності місцевої економіки. Вона включає в себе фізичну (безпека дорожнього руху, пожежна, санітарно-епідеміологічна та ін.), екологічну, інфраструктурну, продовольчу безпеку [23; 24] й інші складові, які в сукупності формують безпечне середовище життєдіяльності громадян. Досягнути такого результату можна лише спільною участю та відповідальністю місцевої влади та мешканців. Тобто в основі формування локальної безпеки територіальних громад має лежати партисипативний підхід.

В авторському баченні під локальною безпекою територіальної громади слід розуміти такий стан, за якого забезпечуються захист життєво важливих інтересів населення, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до сталого та прогресивного розвитку. В умовах децентралізації визначальним чинником її формування є ендogenous потенціал громади, що аргументовано доводить доцільність застосування партисипативного підходу як інструменту активізації та акумулювання внутрішніх можливостей розвитку.

Зважаючи на комплексність чинників впливу на рівень локальної безпеки територіальних громад, доцільним є виокремлення трьох основних складових безпеки: економічної, соціальної та екологічної.

Економічна безпека громади – це такий стан локальної економіки, за якого забезпечуються високий рівень якості життя та економічного добробуту кожного члена громади. Розвиток конкурентоспроможної економіки на локальному рівні сприяє наповненню місцевих бюджетів, що нині є основним джерелом фінансування процесу формування сприятливого та безпечного середовища життєдіяльності населення. Відображення економічної безпеки

є рівень фінансової спроможності громад, основними індикаторами якої є доходи та видатки загального фонду на 1 мешканця, капітальні видатки на 1 мешканця. Оцінюючи рівень фінансової спроможності територіальних громад Житомирської області, яка стійко очолює рейтинг України за динамічністю протікання адміністративної реформи, можна стверджувати, що різні вихідні умови є підставою для отримання досить варіативних економічних результатів діяльності громад.

Проведений аналіз ОТГ Житомирської області за обсягом доходів загального фонду на 1 мешканця у 2019 р. дозволив виокремити 3 групи ОТГ відповідно до їх доходів.

У першу групу (рис. 1), з високим рівнем доходів загального фонду на 1 мешканця (4342–21239 грн), увійшли такі громади: максимальні показники – Оліївська (21239 грн), Ушомирська (9452 грн), Чижівська (8474,5 грн); мінімальні показники – Радомишльська (4465 грн), Швайківська (4352 грн), Народицька (4342 грн).

У другу групу (рис. 2), з середнім рівнем доходів загального фонду на 1 мешканця (3088–4244 грн), увійшли такі громади: максимальні показники – Брусилівська (4244 грн), Краснопільська (4212 грн), Вільшанська (4146 грн); мінімальні показники – Райгородська (3120 грн), Миропільська (3099 грн), Вільська (3088 грн).

Рис. 1. Група ОТГ з високим рівнем доходів загального фонду на 1 мешканця станом на 01.01.2020, грн

Джерело: побудовано за даними [7]

Рис. 2. Група ОТГ з середнім рівнем доходів загального фонду на 1 мешканця станом на 01.01.2020, грн

Джерело: побудовано за даними [7]

У третю групу (рис. 3), з низьким рівнем доходів загального фонду на 1 мешканця (1799–3029 грн), увійшли такі громади: максимальні показники – Корнинська (3029 грн), Ємільчинська (3021 грн), Словечанська (3003 грн); мінімальні показники – Соколівська (2106 грн), Курнинська (2058 грн), Барашівська (1799 грн).

Так, різниця між ОТГ з найвищим і найнижчим обсягом доходів та видатків загального фонду на 1 мешканця у 2019 р. досягла 92 % і 82 % відповідно. Максимальний рі-

вень доходів у розрахунку на 1 мешканця становив 21,2 тис. грн. При цьому 70 % громад мають доходи нижче середнього рівня в регіоні.

Вищий рівень фінансової спроможності і, відповідно, економічної безпеки мають міські територіальні громади, та сільські громади, близько віддалені від міст. Вони мають високий економічний потенціал – розвинуте підприємництво, що є джерелом доходів і видатків місцевих бюджетів і зайнятості для місцевого населення.

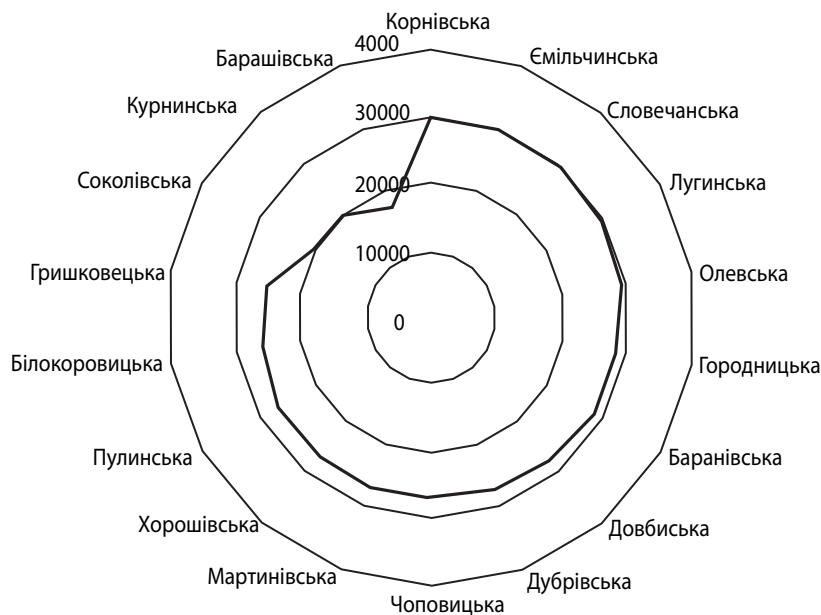

Рис. 3. Група ОТГ з низьким рівнем доходів загального фонду на 1 мешканця станом на 01.01.2020, грн

Джерело: побудовано за даними [7]

Соціальна безпека територіальних громад визначена ООН ключовою складовою безпеки людини. Базові вимоги до забезпечення соціальної безпеки людини, у тому числі і територіальних громад, визначені Європейською соціальною хартією, Міжнародним пактом про соціальні економічні та культурні права, Конституцією України, відповідними внутрішніми соціальними стандартами, статутами територіальних громад [20]. Її ідентифікаторами є наявність безпечного середовища життєдіяльності, соціального забезпечення, доступу до якісних соціальних послуг та ресурсів громади, можливість участі в управлінні громадою. Їх досягнення та підтримка на задовільному рівні в сукупності формує умови для різностороннього сталого розвитку громадян як особистості та члена громади.

Як свідчать результати дослідження, проведеного на прикладі Житомирської області, право самостійно розпоряджатися ресурсами для розвитку громад та підвищення рівня соціальної безпеки повною мірою використовують лише окремі громади. Прикладом успішної практики партисипативного підходу до вирішення соціальних проблем є розробка, публічне обговорення та реалізація соціальних програм, які є досить диверсифікованими за спрямуванням:

- соціального захисту інвалідів;
- розвитку охорони здоров'я;
- оздоровлення та відпочинку дітей;

- розвитку фізичної культури та спорту;
- профілактики злочинності;
- підтримки соціально незахищених верств населення (сиріт, учасників АТО та членів їх родини, чорнобильців та ін.);
- благоустрою та ремонту доріг;
- термосанації та реконструкції закладів соціальної інфраструктури (закладів освіти, культури тощо);
- зайнятості населення;
- висвітлення діяльності громади;
- компенсація витрат на пільговий проїзд транспортом;
- транспортне забезпечення підвезення дітей до закладів освіти.

Однак такі програми практикуються лише в окремих територіальних громадах (для прикладу, Червоненська ОТГ [15]). Більшість ОТГ притримуються традиційного для вітчизняної практики підходу – розробки стратегії та програми соціально-економічного розвитку, які часто не конкретизуються в розрізі заходів та джерел фінансування або носять декларативний характер і повною мірою не виконуються. Тобто рівень соціальної безпеки в умовах обмеженості державної підтримки та власних фінансових ресурсів є у більшості новостворених ОТГ другорядним питанням.

Екологічна безпека – це стан захищеності суспільства та довкілля від загроз. Відповідно до людиноцентричного підходу та принципів сталого розвитку, що проголошені імперативами сучасної політики соціально-економічного розвитку в Україні, стратегічною ціллю реформування адміністративно-територіального устрою є формування безпечного середовища життєдіяльності населення. Нині новостворені територіальні громади мають можливість вирішувати власними силами, чи ініціювати процес розв'язання великої кількості екологічних проблем, що накопичувалися роками. Типовими екологічними проблемами, що є особливо актуальними для сільських ОТГ Житомирської області, є:

- несанкціоновані розміщення твердих побутових відходів. Накопичення побутового сміття у природних локаціях (лісонасаджених, прибережних ділянках річок) та в житлових зонах є одним з основних джерел забруднення довкілля, що призводить до негативного впливу на природні ресурси та здоров'я людей;
- несанкціоновані вирубки зелених насаджень, що набувають значних масштабів в результаті зростання цін на природний газ та електроенергію і переходу домогосподарств на опалення дровами;
- зменшення рівня поверхневих і ґрунтових вод, що останніми роками набуває загрозливих масштабів.

Відповідно до законодавства України у сфері децентралізації та реформи місцевого самоврядування, громади отримують компетенції самостійно вирішувати екологічні проблеми у контексті реалізації локальних екологічних програм; спрямування коштів місцевого бюджету на природоохоронні заходи; встановлення ставок місцевих екологічних податків і зборів; надання дозволу на розміщення на території населеного пункту нових з чинними нормативами охоплює відповідну територію [16].

На території Житомирської області вже є приклади успішної реалізації екологічних програм, зокрема, охорони навколишнього природного середовища, сталого енергетичного розвитку та клімату, поводження з твердими побутовими відходами, відновлення і підтримки сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану водоймищ та ін. Однак ця практика характерна лише для незначної кількості новостворених ОТГ (Червоненська ОТГ, Баранівська ОТГ та ін.), оскільки потребує значних капіталовкладень. Більшість громад обмежуються вивезенням побутових відходів, локалізацією стихійних звалищ. Тобто процес вирішення питань підвищення екологічної безпеки у більшості територіальних громад на практиці не перейшов на локальний рівень.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що процес реформування адміністративно-територіального устрою в Україні вже має певні позитивні результати, проявом чого є поступове підвищення локальної безпеки новостворених ОТГ. Однак явними є суттєві прогалини, зокрема незначні масштаби прогресивних зрушень у досягненні екологічної та соціальної безпеки громад. При цьому встановлено, що визначальним фактором локальної безпеки ОТГ не завжди є їх фінансова спроможність (Чер-

воненська ОТГ Житомирської області має високі соціальні та екологічні результати, при цьому маючи середній рівень фінансової спроможності). Це підтверджує доцільність подальшої імплементації засад європейської партисипативної моделі управління територіальним розвитком і локальною безпекою громад. Нині найбільш вживаною формою партисипації в ОТГ є створення сайту та оприлюднення на ньому програмних документів розвитку громади (паспорту громади, стратегії розвитку, бюджетних програм; програм соціально-економічного розвитку тощо). Подальшому підвищенню локальної безпеки громад сприятиме активне застосування таких інструментів партисипації, як онлайн-анкетування та обговорення ініціатив, реалізація комплексних програм висвітлення діяльності громад тощо. Це суттєво розширить можливості активізації участі кожного члена громади у формуванні та просуванні ініціатив локального розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Benoliel P., Somech A. Who benefits from participative management? *Journal of Educational Administration*. 2010. Vol. 48. Is. 3. P. 285–308.
2. Davis T. R. V. Integrating internal marketing with participative management. *Management Decision*. 2001. Vol. 39. Is. 2. P. 121–132.
3. Pardo-del-Val M., Martínez-Fuentes C., Roig-Dobón S. Participative management and its influence on organizational change. *Management Decision*. 2012. Vol. 50. Is. 10. P. 1843–1860.
4. Regions in the European Union - Nomenclature of territorial units for statistics – NUTS 2016/EU-28. 2018 edition. URL: https://www.destatis.de/Europa/DE/Publikationen/Allgemeines-Regionales/MW_KSGQ18007EN.html?sessionId=A811832E125A2AB7A8F3CC2C532DE75F.internet8731?nn=218700
5. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку : практич. посіб. Київ : ТОВ «Софія-А», 2012. 88 с.
6. Дегтярьова І. О. Стратегії місцевого самоврядування: порівняльний аналіз. *Актуальні проблеми державного управління*. 2004. Вип. 2. С. 143–146.
7. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/>
8. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
9. Загальні засади місцевого самоврядування в Україні : підручник / за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. Київ : НАДУ ; Фенікс, 2010. 400 с.
10. Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту. URL: <https://rm.coe.int/168070018e>
11. Про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні : Конвенція Ради Європи від 05.02.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_318#Text
12. Куйбіда В. С., Толкованов В. В. Досвід впровадження стандартів доброго врядування на місцевому рівні в Україні та інших європейських країнах. *Збірник науково-аналітичних та навчально-методичних матеріалів, нормативно-правових актів з питань впровадження стандартів доброго врядування на місцевому рівні*. Київ : ТОВ «Поліграфічний Центр «Крамар», 2010. 258 с.
13. Пітчик М. В. та ін. Міста та громади в адміністративно-територіальній реформі в Україні. Міжнародний досвід та практичні пропозиції. Київ : ПП «Поліграфінтех», 2008. 202 с.

14. Нешик С. С. Вплив органів місцевого самоврядування на покращення екологічної ситуації в регіоні. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej2/txts/region/05nssesr.pdf>
15. Офіційний сайт Червоненської ОТГ Житомирської області. URL: <https://chervonenska-gromada.gov.ua/programi-otg-1582290962/>
16. Посібник з питань партисипативної демократії (демократії участі) на місцевому рівні / за ред. В. В. Толкованова. Київ: Крамар, 2011. 199 с.
17. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи REC(2001)19 про участь громадян у місцевому публічному житті від 6 грудня 2001 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_739#Text
18. Семяновський В. М. Самоврядування по-польськи: уроки для України. *Науковий вісник НАСОА*. 2014. № 2. С. 40–49.
19. Сімакова Ю. С. Партисипативне управління як один із найперспективніших напрямів у теорії та практиці управління. URL: <http://www.drohobych.net/2010/pdf>
20. Мокій А. І., Павліха Н. В., Дацко О. І., Науменко Н. С., Гуменюк А. М. Соціальна безпека територіальних громад у контексті регіональної політики України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 6. С. 42–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2018_6_9
21. Тимошенко О. В. Фінансова децентралізація як напрям посилення економічної безпеки регіонів. *Економіка і регіон*. 2016. № 1. С. 82–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2016_1_15
22. Якубенко В. Д. Партисипативне управління в соціалізації корпоративних відносин. *Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ*. 2003. Вип. IV. С. 19–24.
23. Dankevych V., Pyvovar P. V., Pyvovar A. M. The Evolution of Land Resources as a Production Factor. *The problems of economy*. 2019. No. 1. P. 121–127.
24. Skydan O. V., Dankevych V. Y., Dankevych Y. M. The Current State of Applying Space Technologies to Monitor Land Use Efficiency. *The problems of economy*. 2019. No. 3 (41). P. 281–288.

REFERENCES

- Benoliel, P., and Somech, A. "Who benefits from participative management?" *Journal of Educational Administration*, vol. 48, no. 3 (2010): 285–308.
- Berdanova, O., and Vakulenko, V. *Stratehichne planuvannia mistsevoho rozvytku* [Strategic Planning of Local Development]. Kyiv: TOV «Sofyia-A», 2012.
- "Detsentralizatsiia" [Decentralization]. <https://decentralization.gov.ua/>
- Dankevych, V., Pyvovar, P. V., and Pyvovar, A. M. "The Evolution of Land Resources as a Production Factor". *The problems of economy*, no. 1 (2019): 121–127.
- Davis, T. R. V. "Integrating internal marketing with participative management". *Management Decision*, vol. 39, no. 2 (2001): 121–132.
- Dehtiarova, I. O. "Stratehii mistsevoho samovriaduvannia: porivnialnyi analiz" [Local Government Strategies: A Comparative Analysis]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*, no. 2 (2004): 143–146.
- "Kerivni pryntsyipy staloho prostorovoho rozvytku Yevropeiskoho kontynentu" [Guiding Principles of Sustainable Spatial Development of the European Continent]. <https://rm.coe.int/168070018e>
- Kuibida, V. S., and Tolkovanov, V. V. "Dosvid vprovadzhennia standartiv dobroho vriaduvannia na mistsevomu rivni v Ukraini ta inshykh yevropeiskykh krainakh" [Experience in Implement-

- ing Good Governance Standards at the Local Level in Ukraine and Other European Countries]. In *Zbirnyk nauково-analitychnykh ta navchalno-metodychnykh materialiv, normatyvno-pravovykh aktiv z pytan vprovadzhennia standartiv dobroho vriaduvannia na mistsevomu rivni*. Kyiv: TOV «Polihrafichnyi Tsentр «Kramar», 2010.
- [Legal Act of Ukraine] (1985). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
- [Legal Act of Ukraine] (1992). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_318#Text
- [Legal Act of Ukraine] (2001). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_739#Text
- Mokii, A. I. et al. "Sotsialna bezpeka terytorialnykh hromad u konteksti rehionalnoi polityky Ukrainy" [Social Security of Territorial Communities in the Context of Regional Policy of Ukraine]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*. 2018. http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2018_6_9
- Neshyk, S. S. "Vplyv orhaniv mistsevoho samovriaduvannia na pokrashchennia ekolohichnoi sytuatsii v rehionii" [The Influence of Local Governments on Improving the Environmental Situation in the Region]. <http://academy.gov.ua/ej/ej2/txts/region/05nssesr.pdf>
- Oftsiynyi sait Chervonenskoï OTH Zhytomyrskoi oblasti. <https://chervonenska-gromada.gov.ua/programi-otg-1582290962/>
- Pardo-del-Val, M., Martinez-Fuentes, C., and Roig-Dobon, S. "Participative management and its influence on organizational change". *Management Decision*, vol. 50, no. 10 (2012): 1843–1860.
- Pittsyk, M. V. et al. *Mista ta hromady v administratyvno-terytorialnii reformi v Ukraini. Mizhnarodnyi dosvid ta praktychni propozyitsii* [Cities and Communities in Administrative-territorial Reform in Ukraine. International Experience and Practical Proposals]. Kyiv: PP «Polihrafintekh», 2008.
- Posibnyk z pytan partysypatyvnoi demokratii (demokratii uchasti) na mistsevomu rivni* [Handbook on Participatory Democracy at the Local Level]. Kyiv: Kramar, 2011.
- "Regions in the European Union - Nomenclature of territorial units for statistics - NUTS 2016/EU-28. 2018 edition". https://www.destatis.de/Europa/DE/Publikationen/Allgemeines-Regionales/MW_KSGQ18007EN.html;jsessionid=A811832E125A2AB7A8F3CC2C532DE75F.internet8731?nn=218700
- Semianovskiy, V. M. "Samovriaduvannia po-polsky: uroky dlia Ukrainy" [Self-government in Polish: Lessons for Ukraine]. *Naukovyi visnyk NASOA*, no. 2 (2014): 40–49.
- Simakova, Yu. S. "Partysypatyvne upravlinnia yak odyn iz naiperspektyvniyshykh napriamiv u teorii ta praktytsi upravlinnia" [Participatory Management as One of the Most Promising Areas in the Theory and Practice of Management]. <http://www.drohobych.net/2010/pdf>
- Skydan, O. V., Dankevych, V. Y., and Dankevych, Y. M. "The Current State of Applying Space Technologies to Monitor Land Use Efficiency". *The problems of economy*, no. 3(41) (2019): 281–288.
- Tymoshenko, O. V. "Finansova detsentralizatsiia yak napriam posylennia ekonomichnoi bezpeky rehioniv" [Financial Decentralization as a Direction of Strengthening the Economic Security of the Regions]. *Ekonomika i rehion*. 2016. http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2016_1_15
- Yakubenko, V. D. "Partysypatyvne upravlinnia v sotsializatsii korporatyvnykh vidnosyn" [Participatory Management in the Socialization of Corporate Relations]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu KNTEU*, no. IV (2003): 19–24.
- Zahalni zasady mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini* [General Principles of Local Self-government in Ukraine]. Kyiv: NADU; Feniks, 2010.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2020 р.